

Mısır'ın ABD Hegemonyasına Dahil Olma Süreci (1970-1981)*

Hasan Fidan**
Hasan Korkut***

Öz

Bu çalışma Cemal Abdülnasır döneminde Batı karşıtı, SSCB müttefiki ve bağımsız bir ülke olan Mısır'ın Enver Sedat döneminde köklü bir dış politika değişimi yaşayarak, ABD hegemonyasına dahil olmasını açıklamaktadır. *Çalışmanın temel argümanı*; Mısır'ın doğrudan ABD askeri müdahalesine ya da baskısına maruz kalmadan, *rızası ile ABD hegemonyasına dahil olmasıdır*. Bu nedenle çalışma, Mısır'ın ABD hegemonyasına dahil olmasını Neogramşiyen hegemonya kuramı açısından değerlendirmektedir. Çalışma Mısır'ın ABD hegemonyasına dahil olmasını, Mısır'ın dış politika eksenini ABD dış politikasına uyumlu hale getirmesi ile *açıklamaktadır*. Buna göre, Mısır, İsrail ile barış

* Bu çalışma, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Orta Doğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Hasan Korkut danışmanlığında, Hasan Fidan tarafından Eylül 2023'te savunulan "Mısır Dış Politikasında Eksen Değişimi ve ABD Hegemonyası" isimli doktora tezinden araştırma makalesi şeklinde uyarlanmıştır.

** Dr., Gençlik ve Spor Bakanlığı, İstanbul/Türkiye, hasanfidandr81@gmail.com, orcid.org/0009-0006-8113-8643.

*** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul/Türkiye, hasan.korkut@marmara.edu.tr, orcid.org/0000-0002-9049-1960.

anlaşması imzalayarak, ABD ile Mısır arasında müttefiklik kurulmasının önündeki en önemli engeli ortadan kaldırmıştır. ABD ise *Mısır'ın yakınlaşma* politikasına, Mısır iktidar zümresini ekonomik ve siyasi açıdan destekleyerek karşılık vermiştir. Bu sürecin meydana gelmesinde siyasi liderliğin ve ideolojinin önemi *çalışmada* ortaya koyulmaktadır. *Çalışma*, nitel araştırma metodolojisine dayanmaktadır. Ayrıca süreç analizi metodu kullanılarak, olaylar arasındaki bağlantılar açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, eksen değişimi, Enver Sedat, ABD.

The Process of Egypt's Inclusion in The US Hegemony (1970-1981)

Abstract

This study explains how Egypt, which was an anti-Western, Soviet ally and an independent country during the Gamal Abdel Nasser era, underwent a significant foreign policy shift during the Anwar Sadat period aligning itself with the US hegemony. The main argument of the study is that Egypt joined the US hegemony willingly without being subjected to direct pressure or intervention from the military power of the US or coercive apparatus. Therefore, the study evaluates Egypt's inclusion in the US hegemony through in terms of the Neo-Gramscian hegemony theory. The study explains Egypt's integration into the US hegemony by its alignment of foreign policy with the US foreign policy. Accordingly, Egypt removed the biggest obstacle to an alliance with the US by signing a peace treaty with Israel. The US responded to Egypt's rapprochement by supporting the Egyptian ruling elite economically and politically. The study highlights the importance of political leadership and ideology in this process. It is based on qualitative research methodology and the connections between events are explained using the process analysis method.

Keywords: Hegemony, axis shift, Anwar Sadat, the US.

1.Giriş

Enver Sedat, Nasır sonrası iktidara geldiğinde Mısır, 1967 Altı Gün Savaşı'nın olumsuz sonuçları ve etkilerinin altındaydı (1970). Bu savaş, Mısır'ın Sina'daki topraklarını kaybetmesine, siyasi, sosyal ve ekonomik sorunların yoğun şekilde yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Enver Sedat'ın öncelikli amacı, Mısır'ı derinden etkileyen bu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaktı. Sedat'a göre bu sorunların kaynağı, Nasır dönemi ekonomi ve dış politika kararlarıydı. Sedat, Nasır dönemi politikalarını topyekün ve hızlı bir şekilde değiştirecek siyasi meşruiyete sahip değildi. Bu nedenle tedrici politika izlemeyi tercih etmiştir. Sedat Cumhurbaşkanı olduğunda siyasi açıdan zayıf konumdaydı. Bu nedenle Sedat'ın görevinin kısa süreceği tahmin ediliyordu, bu kanaati destekleyenlerden biri de Henry Kissinger'dır. Sedat, 1952 Hür Subaylar Darbesinin önde gelen üyelerinden biri olmasına rağmen hayati derecede önemli görevlere getirilmemiştir. Ayrıca Cemal Abdülnasır'ın kararlarına karşı çıkamayan, zayıf bir siyasi kişilik olarak değerlendirilmiştir.¹ Fakat Enver Sedat hakkındaki kanaatleri boşa çıkarmıştır.

Sedat'ın politikasının temeli, ABD ile stratejik ortaklık kurmak ve bu yolla 1967 Altı Gün Savaşı'nın olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaktır. Ayrıca Sedat, ABD ile müttefik olmayı iç siyasi nedenler dolayısıyla da hedeflemiştir. Sedat için ABD ile müttefiklik aynı zamanda iktidarını teminat altına alma aracıdır. Çünkü Sedat'ın en güçlü rakibi olan Ali Sabri'nin SSCB yanlısı olması, Sedat açısından siyasi iktidarını sürdürebilmek için ABD desteğini hayati açıdan önemli hale getirmiştir.²

1967 Altı Gün Savaşı ile İsrail'in kesin bir galibiyet alması, büyük devletlerin ve dünya kamuoyunun değişim beklentisini azaltmıştır. Diplomatik müzakereler yoluyla İsrail ve ABD'den istediği sonucu alamayacağını anlayan Enver Sedat iktidar meşruiyeti kazanmak ve halkın beklentilerini karşılamak amacıyla 1973 Ekim Savaşı'nı başlatmıştır. Bu savaştan sonra Mısır'ın harici ve dahili siyaseti büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir.³ 1973 Arap İsrail Savaşı ile siyasi meşruiyetini sağlayan Enver Sedat, Nasır dönemi politikalarını tasfiye edecek siyasi ortamı elde etmiştir. Enver Sedat, Sovyet Birliği'ne yakın olmaya, Arap birliği kurmaya ve Bağlantısızlar Hareketi içinde yer almaya dayalı olan Mısır dış politikasını değiştirmiştir. Bu politikanın yerine Sedat, ABD ile müttefiklik olma ve ABD ile aynı siyasi kampta yer alma politikasını hayata geçirmiştir.

1 Muhammed İbrahim Kamel, *Alsalam aldaayie fi atifaqiat kamb difid*, Al-Ahram, 2002, p. 22.

2 Nael Shama, *Egyptian foreign policy from Mubarak to Morsi: against the national interest*, London, Routledge, 2013, p. 155.

3 Muhammed İbrahim Kamel, *Alsalam aldaayie fi atifaqiat kamb difid*, Al-Ahram, 2002, p. 24.

Mısır, ABD ile müttefik olma politikası önündeki en önemli iki engeli ortadan kaldırmak için İsrail ile savaş haline son vermiş ve Mısır'ın sosyalist ekonomi modelini kapitalistleştirmiştir. İnfitah Programının uygulanması (1974) ve İsrail ile Camp David Anlaşması'nın (1978) imzalanması, bu iki hedefin gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler sonrası ABD ile müttefiklik gerçekleştirilebilmiştir.

Mısır'ın İsrail ile savaş halinde olan, ABD karşıtı bir ülke konumundan ABD hegemonyasına dahil olan bir ülkeye dönüşmesi, Mısırlı karar alıcıların ABD'yi ikna etmesi ve politikalarını ABD ile uyumlu hale getirmesi ile açıklanabilir. Neogramşiyen hegemonya kuramına göre hegemonya tek taraflı bir egemenlik ya da sömürü ilişkisi değildir. Bu bağlamda Mısır'ın ABD hegemonyasına kendi rızası ile dahil olması, ABD ile Mısır arasındaki ilişkilerin Neogramşiyen hegemonya kuramı açısından değerlendirilebilmesine imkan sağlamaktadır.

Çalışma yukarıda verilen hipotez ve savları açıklaması için gerekli teorik çerçeveyi oluşturan Neogramşiyen hegemonya kuramının açıklanması ile başlamaktadır. Sedat'ın ideolojik perspektifi, 1973 Ekim Savaşı ve sonuçlarının değerlendirilmesi, İnfitah Programının yarattığı siyasi ve iktisadi dönüşüm, Camp David Anlaşmasının sonuçları çalışmanın temel konularını oluşturmaktadır.

2. Teorik Çerçeve

Uluslararası ilişkiler kuramları içinde önde gelen bir yere sahip olan Realizm, uluslararası hegemonik düzeni, fiziki güç (askeri güç) kavramıyla açıklamaktadır. Bu yönüyle Realist kuram, Neogramşiyen kuramdan ayrılmaktadır. Realist kuramcılara göre hegemonya bir devletin iradesini diğer devletler üzerinde kullanmasına karşılık gelen 'iktidar' kavramı anlamına gelmektedir.⁴ Neogramşiyen hegemonya kuramı, Realizmden farklı olarak, hegemonya kavramını bir ülkenin diğer ülkeler üzerinde iktidar kurması olarak değerlendirmemektedir.⁵ Neogramşiyen kuram, hegemonya kavramını 'meşru tahakküm' olarak kavramsallaştırmaktadır.⁶ Meşru tahakkümden kasıt, iktidar erkini elinde bulunduran sınıfın egemenliğini, ast konumda yer alan sınıf ya da grupların rızalarını alarak kabul ettirmesidir.

4 Stephen Gill, *Power and Resistance in the New World Order*; Palgrave Macmillan, 2003, p. 82.

5 Robert Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1993; *Millennium: Journal of International Studies*, vol. 12, no. 2, s. 59-60; <https://doi.org/10.1177/03058298830120020701>.

6 Antonio Gramsci, *Hapısane Defteri: Felsefe ve Politika Sorunları*, çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Belge Yayınları, 2007, s. 261.

Neogramşiyen hegemonya kuramının kurucusu Cox'a göre hegemonya, bir dünya gücünün mutlak manada iktidarı değildir. Cox hegemonya kavramını konsensüse dayalı olarak, madun devlet ya da zümrelerin amaçlarına ulaşabildiği, bir tür düşünsel egemenlik ve sınıfsal çıkar birlikteliği olarak yorumlamıştır.⁷ Bu bağlamda hegemonik uluslararası düzen, bir sömüren sömürülen ilişkisi olarak değerlendirilmemelidir. Bu düzen içerisinde her devlet çıkarlarıyla sisteme katılım gösterir.⁸ Michael Mann'ın hegemonya değerlendirmesi Neogramşiyen kuramın hegemonya yorumu ile örtüşmektedir: “Hegemonya özü itibarıyla kaba güce dayanmaz, sisteme dâhil olan sınıflar/devletler çıkarları için katılırlar aynı zamanda sekülerizm gibi ideolojik bakımdan ortaklıklara sahiplerdir.”⁹

Gramsci hegemonya kuramını temelde iki kavram üzerinden açıklamıştır: Rıza (consent) ve baskı (coercion).¹⁰ Gramsci hegemonyayı “zorun zırhıyla korunan mutabakat” olarak ifade etmiştir. Gramsci'ye göre hegemon zümre iktidarını kurabilmek ve sürdürülebilmek için geniş toplumsal konsensüs sağlamalıdır.¹¹ Gramsci'ye göre hegemon sınıf iktidarını güç ve rızaya dayalı olarak oluşturur fakat hegemonik iktidar için bu iki kavram birbirine denk oranda tesire sahip olmamalıdır. Buna göre hegemon sınıf iktidarını, yönetilen kitlenin rızasına değil de güce dayandırıyorsa bu iktidar ilişkisi hegemonik olarak nitelenemez.¹² Hegemon sınıf, müttefiki olan sınıfların çıkarlarını, beklentilerini, amaçlarını karşılayabildiği takdirde sosyal mutabakat oluşturabilir.¹³ Bu nedenle

7 Burcu Bostanoğlu, “Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox”, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya, Medeniyet ve Robert W. Cox*, Burcu Bostanoğlu - Mehmet Akif Okur, 2. bs., Ankara, İmge Kitabevi, 2009, s. 4951-.

8 Neslihan Dikmen Alsancak, “Yapı”, *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları*, ed. Buğra Sarı - İsmail Erkam Sula, Ankara, Nobel Yayınevi, 2021, s. 185.

9 Michale Mann, *Die ohnmachtige Supermacht. Warum die USA die Welt nicht regieren können*, New York, 2003, p. 25; aktaran Herfried Münkler, *İmparatorluklar: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantığı*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 74.

10 Gramsci, *Hapisane Defteri: Felsefe ve Politika Sorunları*, s. 261.

11 Antonio Gramsci, *Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935*, haz. David Forgacs, çev. İbrahim Yıldız, Ankara, Dipnot Yayınları, 2018, s. 289.

12 Enrico Augelli - Craig N. Murphy, “Gramsci and International Relations: a General Perspective And Example From Recent Us Policy Toward the Third World”, *Gramsci Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1994, p. 128.

13 Stephen Gill, “Epistemology, Ontology and the Italian School”, *Gramsci Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1994, p. 40.

yöneten zümre (hegemon sınıf), yönetilen zümrelere somut ödünler vermelidir.¹⁴ Gramşiyen anlamda hegemon güç olmak için silahlı kuvvetler, yargı gibi zor aygıtlarını kontrol altında tutmaya ek olarak yönetilenlerin rızasını almak zarurettir.

Hegemonik tarihsel yapıları, imparatorluklardan farklı kılan, çevre ülkelerin hegemonun liderliğine rıza göstermeleridir. Çevre ülke egemen zümresi sadece askeri unsurların zorlaması ile hegemonun gücüne boyun eğmez, ortak çıkar algıları ve hegemon gücün politikalarının yarattığı memnuniyet sebebiyle de hegemonun iktidarına razı gelir.¹⁵ Bu analizin tarihsel düzeydeki örneklerinden biri, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturduğu uzlaşmaya dayalı hegemonyadır. ABD, müttefiklerinin çıkarlarını korumalarına ve geliştirmelerine imkan sağlamıştır.¹⁶

Hegemon güç, her daim rıza üretimi anlayışına sahip değildir; ihtiyaç duyduğu durumda iradesini zor kullanarak, ast güçlere dayatır ya da bu potansiyel gücünü ast sınıf ya da devletlere hissettirir.¹⁷ Thomas Friedman hegemonik uluslararası düzenin oluşması ve devamlılığı için “gizli bir yumruk” gereklidir, diyerek, ABD ordusunun Silikon Vadisi teknolojilerinin kullanımında ve yayılındaki rolüne atıf yapmıştır.¹⁸

Neogramşiyen kurama göre hegemonyanın oluşması için tarihsel blok gereklidir. Tarihsel blok, çatışma ve yarış halindeki sosyal zümrelerin ortak faydada bir araya gelmesidir. Diğer bir deyişle tarihsel blok, farklı sınıf çıkarlarına ve kimliklere sahip sosyal grupların “ulusal birlik” ittifakı kurmasıdır.¹⁹ Hegemonya, farklı toplumsal güçler arasında çelişki ve çatışmalar olsa da

14 Mehmet Akif Okur - Hakan Övünç Ongur, “Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Teori”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Ramazan Gözen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 289.

15 *a.g.e.*, s. 312.

16 Mark Edward Rupert, “Producing Hegemony: State/Society Relations and the Politics of Productivity in the United States”, *International Studies Quarterly*, vol. 34, no. 4, Wiley on behalf of The International Studies, 1990; p. 434; URL: <http://www.jstor.org/stable/2600606> (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023).

17 Robert W. Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Perspectives On World Politics*, ed. Richard Little - Michael Smith, 3th ed., London - New York, Routledge, 2006, p. 99.

18 Klevis Kolasi, “ABD Dış Politikasının Eleştirel Politik Ekonomisi: ABD Hegemonyasının Toplumsal Kaynakları”, *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi: Bölgesel Dinamikler 2.Cild*, der. Faruk Yalvaç - Yelda Erçandırılı, Ankara, Nika Yayınevi, 2021, s. 31.

19 Brecht De Smet, *A dialectical pedagogy of revolt: Gramsci, Ygotsky, and the Egyptian revolution*, Boston, Brill Leiden, 2016, p. 130-131.

karşılıklı uyum sağlandığında meydana gelir.²⁰ Tarihsel bloka örnek, ABD'li ve Avrupalı sermayedarların ve iktidar elitlerinin oluşturduğu Tarihsel Atlantik Blok'tur. Tarihsel blokun oluşması, hegemon gücün (ABD) ittifak ettiği zümre ya da devlet seçkinlerine iştirak edebileceği evrensel bir vizyon üretmesine bağlıdır. Ayrıca hegemon güç kısa vadeli çıkarlarını gerekirse ertelemelidir.²¹

Hegemon güç uluslararası genişleme sürecini yalnızca askeri güce dayalı olarak gerçekleştiremez. Bu nedenle yayılma alanında bulunan yerel egemen zümrelerle ittifak etmelidir. Neogramşiyen anlamda hegemonya bu özelliğinden ötürü, dolaylı bir iktidar (indirect rule) biçimidir. Hegemon sınıf ya da zümre doğrudan yönetmez, yerel egemen zümrelere hükmederek iktidarını kurar. İngiltere, Mısır egemen elitleri üzerinde, Hindistan'daki gibi ekonomik, siyasi ve ideolojik tesir gösteremediği için Hür Subayların iktidarı ele geçirmesi sonrası hegemonyasını Mısır'da kaybetmiştir.²²

Neogramşiyen kuram açısından devlet tek değerlendirme ölçütü değildir. Fakat hegemonyanın oluşması için öncelikle ulusal bir devlete ihtiyaç vardır, çekirdek bu devlettir. Bu çekirdek devletin içinde ulusal düzeyde oluşan hegemon bir sınıfın iktidarı ve genişlemesiyle uluslararası hegemonik düzen ortaya çıkar. Bu bağlamda ABD sermaye sınıfının siyasi pozisyonunu anlamak önemlidir. ABD'de makro politik kararlar ve stratejiler, büyük şirketlerin yönlendirmesi ile oluşmaktadır. Sermayedar sınıfın devlet karar alma mekanizmalarına güçlü şekilde nüfuzu, ABD dış politikasının oluşumunda bu sınıfın çıkarlarının belirleyici olmasına neden olmaktadır.²³

Neogramşiyen hegemonya kuramı, hegemon güç olarak ABD'yi hegemon gücün kendisi olarak değerlendirmez. Neogramşiyen kuram, toplumsal hegemon sınıfları hegemonik iktidarın birincil unsuru olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle ABD'yi devlet olarak, hegemonya ile örtüştürmek yanlıştır, esas olan hegemon devlet içinde yer alan hegemon sınıftır.²⁴

Çalışma bu kuramsal perspektif üzerinden sırasıyla şu konuları açıklamaktadır:
i) 1967 Arap İsrail Savaşı'nın sonuçlarının Mısır siyasetine ve toplumuna

20 Stephen Gill, *American Hegemony and Trilateral Commission*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990, p. 90.

21 Gill, "Epistemology, Ontology and the Italian School", p. 42.

22 G. John Ikenberry - Charles Kupchan, "Socialization and Hegemonic Power", *International Organization*, vol. 44, no. 3, 1990, p. 287.

23 Kolasi, s. 32-33.

24 Gözde Turan, "Hegemonya", *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları*, ed. Buğra Sarı - İsmail Erkam Sula, Ankara, Nobel Yayınevi, 2021, s. 271.

etkileri, ii) Enver Sedat'ın ideolojisinin ve düşüncelerinin Mısır dış politikasına yansımaları, iii) 1973 Arap İsrail Savaşı ve İnfıtah Programı'nın (1974) dış politika paradigmasının değişimine tesiri, iv) Camp David Anlaşması sonrası Mısır-ABD ilişkileri, 1981 yılına kadar.

3. Enver Sedat İçin ABD: Hegemonya ve İdeoloji

Enver Sedat, Mısır'ın iktisadi bunalımının nedeni olarak, Nasır döneminde uygulanan sosyalist ekonomi politikalarını sorumlu tutmuştur. Sedat'a göre Mısır, sosyalist ekonomi politikalarını uygulayacak kaynaklardan yoksundu ve bu politikalar Mısır ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur. Enver Sedat bu politikalara olan tepkisini şu şekilde ifade etmiştir: "Gerekli kaynaklardan, teknik yeteneklerden ve sermayeden yoksun olsak da aptalca bir aptallıkla Sovyet sosyalizm modelini kopyalamıştık."²⁵

Enver Sedat'ın Mısır'ın dış politika eksenini ABD'ye kaydırmak istemesinin nedenlerinden biri, ABD'nin ekonomik ve teknolojik yönden Sovyetler Birliğinden daha üstün olduğu, şeklindeki kanaatidir. Enver Sedat: "Bu oyunda kartların yüzde 99'u onlarda" diyerek, ABD gücüne işaret etmektedir. Bu nedenle bölgede radikal siyasi ve ekonomik değişimlerin ABD desteği ve onayı ile mümkün olabileceğini düşünmüştür.²⁶ Sedat'ın ABD gücünü biricik olarak yorumlamasının bir diğer örneği, Mısır topraklarının geri kazandırılmasının yalnızca ABD desteği ile mümkün olabileceğini düşünmesidir: "Sovyetler Birliği, Mısırlılara silah verebilir, ancak yalnızca ABD, onlara işgal altındaki toprakların geri verilmesine yönelik adil bir çözüm verebilir."²⁷ Hazem Kandil, Enver Sedat'ın uluslararası düzenin çift kutupluluktan tek kutupluluğa dönüştüğünü ve ABD'nin Sovyet Rusya'ya karşı bariz üstünlük kazandığını düşünerek politikalarını oluşturduğunu ileri sürmüştür. Sedat bu kanaate sahip olması sebebiyle ABD ile müttefik olmanın Mısır'ın çıkarlarının lehine olduğunu düşünmüştür.²⁸ Sedat, gerçekçi politika olarak değerlendirdiği, büyük güçlerle müttefiklik politikalarını uygulamayı amaçlamıştır. Sedat, Nasır'ın Arap birliği politikasını maceracı ve gerçekçi olmayan bir politika olarak değerlendirmiştir. Sedat, Mısır dış politikasının önceliğinin ulusal çıkarlar olması gerektiğini ileri

25 Lloyd C. Gardner, *The Road to Tahrir Square: Egypt and the United States from the Rise of Nasser to the Fall of Mubarak*, New York, The New Press, 2011, p. 122-123.

26 Derek Hopwood, *Egypt: Politics and Society 1945-1990*, Routledge, 1993, p. 108.

27 Shama, p. 290.

28 Hazem Kandil, *Soldiers, Spies And Statesmen: Egypt's Road To Revolt*, London - New York, Verso, 2014, p. 143.

sürmüş ve dış politikayı “Önce Mısır” anlayışına göre kurgulanmıştır.²⁹ Sedat’ın “Önce Mısır” doktrini, Mısır’ı ABD dış politikasına yaklaştırmıştır. Çünkü ABD, Arap birliği politikasını bir tehdit olarak görmekteydi.³⁰ Neogramşiyan hegemonya kuramının savlarından biri olan: “Uluslararası hegemonik bir düzenin inşası için hegemonyaya dahil olan devletlerin politikalarını hegemon gücün politikaları ile uyumlu hale getirmesi” Sedat’ın politika anlayışı ile örtüşmektedir.³¹

Yukarıda yapılan değerlendirmeler, ideolojinin dış politika yapım süreçlerindeki önemini ortaya koymaktadır. Enver Sedat yerine Ali Sabri’nin Mısır Cumhurbaşkanı olduğunu farz edilirse Mısır dış politikasında köklü bir değişim olmasını beklemek pek olası değildir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Nasırcı bir ideolojiye sahip olan Ali Sabri ve müttefiklerinin Mısır’da iktidar gücüne sahip olması halinde, ideolojik nedenler sebebiyle Mısır’ın ABD eksenine dönmesi mümkün olmayabilirdi.

4. Mısır Toplumunu ve İktidar Elitleri Açısından ABD

Mısır iktidar zümresi ve Enver Sedat, ABD ile ittifak kurulması halinde savaş ortamının sona ereceğini düşünmüşlerdir. Ayrıca İsrail ile barış sağlandıktan sonra ABD’den gelecek yardımların Mısır’ın kalkınmasını sağlayacağını hesaplamışlardır. Mısır iktidar zümresi bu düşüncelerle ABD hegemonyasına dahil olmaya büyük ehemmiyet vermiştir. Çünkü refah düzeyinin artmasının iktidar seçkinlerinin meşruiyetini halk nazarında güçleneceğini düşünmüşlerdir.³²

Sedat ve iktidar zümresi içinde en güçlü unsur olan Mısır üst subay kadrosu ve generaller, Mısır’ın ABD müttefiki olması konusunda ortak fikir ve düşünce birliğini büyük ölçüde sağlamıştır. Ayrıca Mısır ordusu ve Sedat, ABD’den sağlanacak askeri desteğin İsrail ile diplomatik ilişkilerde Mısır’ın gücünü arttıracaklarını düşünmüştür. Buna karşılık ABD, Mısır ordusunun Sedat’a destek vermesini sağlamak ve darbe yapmasını önlemek için Mısır’a askeri teknoloji

29 Ali E. Hillal Dessouki, “Regional Leadership: Balancing off Costs and Dividends in the Foreign Policy of Egypt”, *The Foreign Policies of Arab States: The Challenge of Globalization*, Bahgat Korany - Ali E. Hillal Dessouki, Cairo, The American University in Cairo Press, 2008, p. 168.

30 Tarek Osman, *Egypt on the Brink: From Nasser to the Muslim Brotherhood, Revised and Updated*, Yale University Press, 2013, p. 112-113.

31 Robert W. Cox, *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making History*, New York, Columbia University Press, 1987, p. 32.

32 Heba Handoussa, “Fifteen Years of US Aid to Egypt: a Critical Review”, *The Political Economy of Contemporary Egypt*, Ibrahim M. Oweiss, Washington, published by Center for Contemporary Arab Studies Georgetown University, 1990, p. 114.

ve parasal destek vermiştir.³³ Bu bağlamda ABD, Enver Sedat ve askeri zümre arasında ortak fayda oluşmasını sağlamıştır. Hegemonyanın meydana gelmesinde en belirleyici olan etken, farklı zümrelerin ortak faydada bir araya gelmesidir.

Mısır iktidar zümresinde ordudan sonra en güçlü grup Mısırlı sermayedarlardır. Sermayedarlar, Sedat politikalarını kendi sınıflarına fayda sağlaması sebebiyle desteklemişlerdir. Bu zümre, Sedat döneminde ABD ile kurulan ilişkileri, kendi sınıflarının zenginliği ve güç kazanması için fırsat olarak değerlendirmiştir. Sedat'a tereddütsüz destek veren en yekpare sınıf sermayedarlardır.³⁴ Nasır iktidarını alt ve orta sınıflardan destek alarak sürdürmüştür. Sedat ise Nasır'dan taban tabana zıt bir politika izleyerek, iktidarını kendisine bağlı ve gelişmekte olan sermayedarlara dayandırmıştır.³⁵ Mısırlı sermayedarlar, Sedat'ın dış politikada yaptığı radikal değişikliklere güçlü destek sunmuştur. Çünkü ABD ile stratejik ortaklığını sağlamış ve İsrail ile savaşını sona erdirmiş bir Mısır'a, Batı dünyasından yatırım ve destek yapılacağı kanaatine sahip olmuşlardır.³⁶

Enver Sedat radikal politika değişiklikleri hususunda iktidar paydaşlarına ek olarak, Mısır halkından da destek almıştır. Çünkü Mısır halkı, savaş yorgunluğu ve ekonomik krizlerle mücadele halindeydi ve değişime açık vaziyetteydi. ABD ile müttefiklik, İsrail ile barış politikaları halktan yüksek dereceli bir tepki ile karşılaşmamıştır.³⁷

Özetle Mısır iktidar zümresi ve halkı; değişime açık, statükonun ortadan kalkmasını arzulayan bir haldeydi ve ekonomik ve siyasi sorunlarına çözüm bulunmasını istiyordu. Sedat değişim programını büyük ölçüde bu toplumsal bilince dayandırmıştır.

33 Jason Brownlee, *Democracy Prevention: The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance*, New York, Cambridge University Press, 2012, p. 24-26.

34 Roberto Rocca, "States Business Relationship The global political economy of subordinate integration", *Routledge Handbook on Contemporary Egypt*, ed. Robert Springborg, Amr Adly, Anthony Gorman, Tamir Moustafa, Aisha Saad, Naomi Sakr, and Sarah Smierciak, New York, Routledge, 2021, p. 179-181.

35 Xiaoqi Dai, "Political Changes and the Middle Class in Egypt", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 6, 2, 2012, p. 73; doi: 10.1080/19370679.2012.12023203.

36 Shama, p. 36.

37 Raymond A. Hinnebusch, "The Formation of the Contemporary Egyptian State from Nasser and Sadat to Mubarak", *The Political Economy of Contemporary Egypt*, ed. Ibrahim M. Oweiss, Center for Contemporary Arab Studies, Washington, Georgetown University, 1990, p. 191.

5. 1970-1973 Yılları Arasında ABD-Mısır İlişkileri

ABD, Enver Sedat'ın iktidarının kısa süreceğini öngörmüştür. ABD'nin Mısır büyükelçisi Eliot Richardson, Nasır'ın cenazesinden döndükten sonra, Nixon'a "Enver'in altı hafta içinde işi bitecektir" demiştir.³⁸ Sedat'ın en önemli iktidar rakipleri olan Ali Sabri ve Zekeriya Muhiddin, Enver Sedat'ı zayıf bir siyasi kişilik olarak değerlendirmişler, gerçek iktidar sahibi olarak kendilerini görmüşlerdir. Bu bağlamda önemli bir tarihsel anekdot: Sovyet Devlet Başkanı Nikolai Podgornoy'un Mısır ziyareti sırasında "Cumhurbaşkanı Sedat" ifadesini kullanması üzerine, Ali Sabri "Hangi cumhurbaşkanı?" diye sormuştur. Fakat Enver Sedat başlangıçtaki zayıf iktidarına rağmen sekiz ay sonra Ali Sabri ve ekibini tutuklatarak, tek adam rejimini kurmuştur. Enver Sedat'ın Ali Sabri ve ekibini tasfiye etmesi ve iktidarda kalması, Mısır ordusunun desteğini alması ile açıklanabilir.³⁹

Enver Sedat cumhurbaşkanlığı görevini aldığı anda, Mısır'da siyasi güç üç grubun kontrolündeydi: Ordunun komuta merkezi olan Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi (SCAF), sermayedarlar, toprak ağaları ve bu zümreleri destekleyen orta üst sınıf halk. Mısır Silahlı Kuvvetleri bu bütün içinde en güçlü konuma sahipti, bu nedenle Sedat, Cumhurbaşkanlığı görevini sürdürmek için ordunun desteğini almak zorundaydı. Sermayedarlar ve toprak ağaları, iktidar elitinin ordudan sonra gelen 'küçük ortakları' konumundaydı. Enver Sedat, iktidarını ordudan sağladığı destekle sürdürmüştür. Sedat, ordunun desteğini orduya sağladığı ekonomik ve siyasi destek sayesinde elde etmiştir.⁴⁰

Enver Sedat, 1970-1973 arasında zayıf siyasi gücü sebebiyle, 1972 Temmuz ayında Sovyet yetkili ve personeli Mısır'dan kovması hariç, Nasır dönemi politikalarını devam ettirmek zorunda kalmıştır. Sedat, bu süreçte iktidarına tehdit oluşturan iç siyasi güçleri ortadan kaldırmış ve 1973 Ekim Savaşı'nda elde ettiği siyasi meşruiyet sayesinde Nasır dönemi politikalarını ortadan kaldırma imkanı elde etmiştir.

Mısır, İsrail'e karşı olası bir savaş için SSCB'den yardım talebinde bulunmuştur fakat SSCB bu talepleri yerine getirmemiştir. Bunun üzerine Temmuz 1972'de ani bir kararla SSCB personeli Mısır'dan çıkarılmıştır. Bu karar sonrası SSCB, Mısır'ı kaybetmemek için Mısır'a askeri destek sağlamıştır. Ayrıca Sovyet Rusya Başbakanı Kosigin, Mısır'a diplomatik bir ziyarette bulunmuştur.⁴¹

38 Cihan Sedat, *Piramit Yolunda Aşkın ve Devrimin Hikâyesi*, çev. Duygu Günkut, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2004, s. 267.

39 Kirk J. Beattie, *Egypt During the Sadat Years*, London, Palgrave Macmillan, 1996, p. 44-45.

40 Hopwood, p. 106.

41 Adeed Dawisha, "Egypt", *The Cold War and the Middle East*, ed. Yazid Sayigh - Avi Shlaim, New York, Oxford University Press, 1997, p. 37-39.

6. 1973 Arap İsrail Savaşı ile 1974 İnfıtah Programı'nın Dış Politikada Eksen Değişikliğine Etkisi

1967 Arap İsrail Savaşı ile İsrail'in kesin bir galibiyet elde etmesi, ABD ve SSCB'nin statükodan yana bir politika benimsemesine neden olmuştur. Bu durum karşısında Mısırlı yönetim elitleri, ABD'nin statükoya dayalı politikasını değiştirmek ve ABD ile müttefik olabilmek için inisiyatif alarak, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nı ve 1974 İnfıtah (Açılım) Programı'nı (serbest piyasa ekonomisine geçiş) gerçekleştirmişlerdir.

6.1. 1973 Arap-İsrail Savaşı

1973 Savaşı öncesi Sovyetler Birliği, İsrail karşısında Mısır'ın zayıf ve yetersiz olduğu düşüncesindeydi. Bu nedenle Sovyetler yeni bir savaş için Mısır'a destek vermemiştir. Ayrıca dış konjonktürel şartlar Mısır'ın Sovyetlerden güçlü destek alması için müsait değildi. Çünkü ABD ile Sovyetler Birliği arasında Detant süreci yaşanmaktaydı. Bu etkenler, süper güçlerin mevcut durumun devamından yana politika izlemesine neden olmuştur.⁴² Bu nedenle Mısır ancak bir savaşla ABD, SSCB ve İsrail'in tutumunun değiştirilebileceğini düşünmüştür.⁴³

Kissinger'ın 1973 Arap İsrail Savaşı'na ilişkin değerlendirmesi, 1973 Savaşı'nın temel hedefi olan siyasi müzakereleri başlatma iddiasını doğrulamaktadır: “Siyasi hedefine dair çok net bir algıya sahip olan ve sonrasında ılımlılığın temelini atmak için verilen nadir savaşlardan biri.”⁴⁴ Kissinger'ın sözlerinden, Sedat'ın savaşı, siyasal amaçları için araç kullandığı anlaşılmaktadır. Sedat, savaş yoluyla ABD ve İsrail ile diplomatik temaslar başlatmayı planlamıştır. Özetle 1973 Savaşının temel amacı, savaşın sağlayacağı sarsıntıyla sorunların çözümünde diplomatik yolları kullanmaktır. Sınırlı bir savaşla ABD'nin statüko yanlısı politikasını değiştirmek amaçlanmıştır. Bu amaç gizli tutulmuştur, Mısırlı generaller bile bu bilgiye sahip değildir. Sedat, Kissinger'a çatışmaların genişletilmeyeceği bilgisini vermiştir.⁴⁵

Enver Sedat'ın aşağıdaki sözleri, 1973 Ekim Savaşı'nın hedeflerini ve muhtevasını ortaya koymaktadır:

“Generallerim... önemsiz ayrıntılarla... vakit kaybediyorlar. İsrail'le değil, Amerika'yla geri çekilmeyi müzakere ettiğimi anlamıyorlar. Savaşa gittiğimde

42 Brownlee, p. 20.

43 Peter Mansfield, *Ortadoğu Tarihi*, çev. Ümit Hüsrev Yolsal, İstanbul, Say Yayınları, 2012, s. 412.

44 Gardner, p. 113.

45 Kandil, p. 124.

İsrail ordusuna karşı savaşmadım, tüm Amerikan kurumlarının inançlarını sarsmak için savaştım: Başkanlık, Kongre, CIA, Pentagon... ve onların iş adamları da dahil olmak üzere bütün kurumlar!"⁴⁶

1973 Ekim Savaşı'nın ilk siyasi etkisi Haziran 1974'te Başkan Nixon'ın Mısır'ı ziyaret etmesidir. Sedat, kamuoyuna Başkan Nixon ile pozitif bir iletişimi olduğunu sunmuştur. Sedat, ABD ile ilişkileri güçlendirmek amacıyla Sovyetlerle olan bağları zayıflatmıştır.⁴⁷ Neticede, Mart 1976'da Sedat, SSCB ile olan dostluk anlaşmasını iptal etmiştir.⁴⁸

1973 Ekim Savaşı ile Arap orduları, İsrail'in yenilmezliği mitini yıkmıştır.⁴⁹ Fakat bütün bunlara rağmen savaş, ABD desteği ile de olsa İsrail'in galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Sedat, savaşın neticesi olan mağlubiyeti, Mısır halkından saklamıştır.⁵⁰ ABD'nin savaşa müdahalesi savaşın sonucuna doğrudan tesir etmiştir. Kissinger bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Hava ikmalimiz olmasaydı, İsrail ölmüş olurdu."⁵¹

Mısır, 1967 Altı Gün Savaşı sonrası oluşan statükonun savaşa ya da kaosa neden olacağını 1973 Savaşı ile ortaya koymuştur.⁵² 1973 Ekim Savaşı hem Mısır hem de Arap dünyasında bir zafer olarak görülmüş ve Enver Sedat'a büyük bir prestij kazandırmıştır. Bu savaş, Enver Sedat ve destekçileri için yeni bir politika başlangıcıydı. Sedat, 1973 Savaşı ile kazandığı prestiji Nasır politikalarının ortadan kaldırılmasında kullanmıştır.⁵³

6.2. İnfıtah Politikası ve Eksen Değişikliği

Sedat, 1973 Savaşı'nın Mısır kamuoyu tarafından başarı olarak değerlendirilmesi sebebiyle iktidar meşruiyetini sağlamıştır. Sedat elde ettiği prestiji, köklü değişiklikler yapmak için kullanmıştır. Enver Sedat döneminin ilk radikal değişikliği ekonomi alanında yaşanmıştır. Mısır, İnfıtah (Açılım) Programı (Ekim Belgesi) ile sosyalist ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. Bu belge, aynı zamanda ABD ile müttefik olma stratejisine katkı sağlamıştır.

46 *a.g.e.*, p. 136-137.

47 Kamel, p. 25-26.

48 Mudhakhirat Mahmud Riad, *1948-1978: Albahth Ean Alsalam Walsirae fi Alsharq Al'awsata*, Dar Al-Mustaqbal Al-Arabi, 1985, p. 542.

49 Mansfield, s. 416.

50 Marsot, Afaf Lutfi Al-Sayyid, *A History of Egypt From the Arab Conquest*, New York, Cambridge University Press, 2017, p. 132-133.

51 Kandil, p. 124.

52 Gardner, p. 129.

53 Marsot, p. 158.

Mısır'ın ABD ekonomi modelini örnek alması, Mısır'ın ABD hegemonyasına dahil olma sürecini hızlandırmıştır.⁵⁴

İnfitah Programı, temelde serbest piyasa ekonomisi üzerinden ekonomik kalkınma ve güçlü bir sermayedar zümre yaratma amaçlarına sahiptir.⁵⁵ Sedat dönemi liberalleşme politikaları, Batı dışı dünyada örnekleri çok olan ahbap-çavuş kapitalizmi olarak tanımlanan kroni kapitalizm şeklinde icra edilmiştir. İnfitah Programı ekonomi içinde önemli bir oran tutan devlet sübvansiyonlarının zamanla azalmasına neden olmuştur. Bu süreç Mısır toplumunun alt ve orta gelirli kesiminin alım gücünün düşmesine ve fakirleşmesine neden olmuştur. Bu program, alt sınıflardan üst sınıflara servet transferinin yaşanması ile sonuçlanmıştır.⁵⁶

İnfitah Programı'nın uygulandığı dönemde, uluslararası gelişmeler sayesinde, Mısır'a yoğun sermaye akışı olması, Süveyş Kanalı'nın yeniden faaliyete geçmesi, Körfez bölgesinde çalışan Mısırlı işçilerin dövizleri, petrol ve turizm gelirleri, yabancı ülkelere sağlanan mali yardım ve finansmanlar iktisadi bunalımı hafifletmiştir. Bu gelişmeler, İnfitah Programı uygulamalarına karşı halktan gelecek olası protestoları azaltmıştır. ABD, İnfitah Programı'nın uygulanmasını kolaylaştırmak için Mısır'a yaklaşık bir milyar dolarlık yardım yapmıştır (1975). ABD'nin amacı Mısır'ın liberal kapitalist modele geçişini kolaylaştırmaktır.⁵⁷

ABD, bu dönemde Mısır'ı destekleyerek; gayri safi yurtiçi hasıla, ödemeler dengesi ve genel yurtiçi üretim gibi makroekonomik verileri yüksek tutmayı amaçlamıştır. ABD böylece ekonomik modelini uygulayan Mısır'ı başarılı göstererek, diğer ülkelere ekonomi politik rejimini ihraç etmeyi amaçlamıştır.⁵⁸ ABD yardımları, Mısır'ın ABD hegemonyasına dahil olmasını sağlayan unsurlardan biri olmuştur.

İnfitah Programının uygulanması,1952 sonrası oluşan ve yazılı olmayan sosyal kontrata göre devletin yurttaşların siyasete katılmaması karşılığında sağladığı istihdam, ücretsiz sağlık ve eğitim hizmeti, temel ihtiyaç maddelerinin sağlanması uygulamalarını aşamalı şekilde ortadan kaldırılmıştır. Bu durum Sedat'ın toplumsal tepkilerle karşılaşmasına ve prestijinin azalmasına neden

54 Steven A. Cook, *The Struggle For Egypt: From Nasser to Tahrir Square*, New York, Oxford University Press, 2012, p. 136.

55 Robert Springborg, *Mubarak's Egypt Fragmentation of the Political Order*, Routledge, 1989, p. 34.

56 Osman, p. 115-116.

57 De Smet, p. 24-25.

58 Cook, p. 141.

olmuştur.⁵⁹ Sedat izlemiş olduğu politikalarla ittifak halinde olduğu sosyal grupları genişletmek yerine, ordunun üst bürokrasisi ve sermayedar zümre ile sıkı bağlar geliştirmiştir. Bu nedenle toplumsal bakımdan iktidarını dar bir zümreye dayandırmıştır.⁶⁰

Sedat'ın kapitalist ekonomik düzene geçmesi, gelir dağılımında yeni sorunların oluşmasına neden olmuştur. Gelir eşitsizliği 1974'e kıyasla arttırmıştır. 1970'te sermayedar zümresi zayıf olan Mısır'da, 1980'e kadar 17.000'den fazla milyoner ortaya çıkmıştır. 1974-1979 yılları arasında ulusal yatırımların yüzde 43'ü, dış yardım ve kredilerin yüzde 60'ı inşaata ayrılmıştır.⁶¹

İnfitah Programının bir diğer amacı Mısır ekonomisine uluslararası sermaye ve sanayinin katkı sağlamasıdır. Bu doğrultuda ABD, Japonya, İran ve Almanya'dan Mısır'a özel sektör yatırımları yapmıştır. David Rockefeller da yatırım yapanlar arasında yer almaktadır. Rockefeller, Mısır'a yatırım yapmaları için yabancı ülke yatırımcılarına çağrı yapmıştır.⁶² ABD Başkanı Nixon, 1974'te Mısır'ı ziyaret etmiştir. Nixon'ın ziyareti, Mısır'a 2 milyar dolarlık yatırım sağlamıştır. Nixon ve Sedat yaptıkları görüşme ve açıklamalarda ABD sermaye ve teknolojisini Mısır'a aktararak, nitelikli insan gücü ve yatırım imkânı yaratmayı hedeflediklerini söylemişlerdir.⁶³

7. ABD-Mısır İlişkileri (1973-1979)

ABD, Mısır'ın stratejik ortaklık kurma çabalarını Mısır'a yardım sağlayarak desteklemiştir. Kissinger'in sözleri, ABD'nin bakış açısını yansıtmaktadır (1975): "...Sedat siyasetini, Mısır ve Araplar için Ortadoğu'da barışın tatminkar koşullarda bizimle iş birliği ile sağlanabileceği inancına dayandırmıştır. Sedat'ın politikasının başarıya ulaşması ile ilgileniyoruz. Uzun vadede Mısır ile Sedat'ın ötesinde sürecek bir ilişki geliştirmeyi umuyoruz."⁶⁴

ABD'nin Mısır'da bulunan siyasi yetkilileri, Amerikan yönetimine Mısır ile İsrail arasında sağlanacak bir barışın Mısır halkının refah seviyesini artması ya da yeterli olması halinde sürdürülebilir olduğu tavsiyesinde bulunmuşlardır

59 Kandil, 2014, p. 208.

60 De Smet, p. 27.

61 Hasaneyn Heykel, *Öfkenin Sonbaharı: Bir Firavunun Sonu*, çev. Ahmet Şişman, İstanbul, İnsan Yayınları, 1986, s. 104.

62 Malak Zaakouk, *Power, Class and Foreign Capital Egypt: The Rise of the New Bourgeoisie*, London, Zed Books, 1989, p. 83.

63 Zaakouk, p. 83.

64 Gardner, p. 112.

(1976).⁶⁵ Bu rapor sonrası ABD, Mısır'ı desteklemek için 1977 tarihinde Mısır'a bir milyar dolarlık büyük bir ekonomik yardım sağlamıştır. Bu destek, ABD'nin Afrika ve Latin Amerika'nın toplamına yaptığı yardımdan büyüktür.⁶⁶

John Waterbury'nin "1975 Mısır'ında ekonominin önceliği tartışmasız hale geldi." tespiti, Mısır'da Sedat döneminde yaşanan radikal dış politika ve ekonomi politikası değişikliklerinin temelinde iktisadi etkenlerin rolünü yansıtmaktadır.⁶⁷ 1976'da, 1973 Ekim Savaşı'ndan itibaren nüfusun yüzde 80'inin satın alma gücünde düşme olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁸ Ekonomik sorunlar sebebiyle Enver Sedat'a karşı Ekmek İsyanları adıyla bilinen şiddetli ve etkili toplumsal isyanlar meydana gelmiştir. Sedat, bu isyanlar karşısında ordunun desteği ile iktidarını sürdürebilmiştir (1977).⁶⁹ İç politikada yükselen bu kriz ortamı dış politikayı etkilemiştir. Sedat'ın 1978'de dünyayı şaşırtan Kudüs ziyareti neticesinde İsrail ile barış görüşmelerine başlaması, ekonomik etkenlerden bağımsız şekilde değerlendirilemez.⁷⁰

ABD, Ekmek İsyanları'na benzer bir toplumsal krizin meydana gelmemesi ve Sedat'ın iktidarının zayıflamasından kaynaklanacak muhtemel stratejik çıkar kayıplarını önlemek için iki milyar dolarlık bir desteği Mısır'a sağlamıştır. ABD'nin hegemon güç olarak liderliğini yaptığı Batı dünyası, Mısır'a yoğun miktarda yatırım ve mali kaynak sağlamıştır.⁷¹

Sedat'ın İsrail ile barış görüşmeleri ve Kudüs ziyareti, ABD'ye yaklaşma stratejisinin bir parçasıdır. Sedat, İsrail ile barış sağlanmadan ABD ile müttefik olunamayacağı kanaatindeydi. Sedat, Kudüs ziyaret sonrası ABD ve Batı'dan büyük destek görmüştür. ABD ve Batı basını, Sedat'ı yakından izlemek için Mısır'a gelmiştir. Enver Sedat, 1978 yılında Time Dergisi tarafından "Yılın Adamı" seçilmiştir.⁷²

65 Zaakouk, p. 78-79.

66 Raymond William Baker, *Egypt's Uncertain Revolution Under Nasser and Sadat*, Massachusetts, Harvard University Press, 1978, p. 141.

67 Dessouki, p. 173.

68 Baker, p. 144.

69 M. Riad Ghonemy, "Development strategies, 1950–2001 Progress and challenges for the twenty-first century", *Egypt in the Twenty-First Century Challenges for development*, ed. M. Riad El-Ghonemy, London, Routledge, 2003, p. 79.

70 Marsot, p. 160.

71 *a.g.e.*, p. 162.

72 Gardner, p. 144.

8. Stratejik Ortaklığın Resmîyet Kazanması: Camp David Anlaşması (1978)

Camp David Anlaşması, Mısır-ABD ilişkileri için bir milattır. Bu anlaşmayla İsrail ile Mısır arasında barış sağlanmıştır. Böylece Mısır'ın ABD ile müttefik olmasının önündeki en önemli engel ortadan kalkmıştır. 1978 Camp David Görüşmeleri öncesinde Sedat'ın temel stratejisi, ABD'nin Orta Doğu'daki en önemli müttefiki olarak İsrail'in yerini almaktır. Fakat bu hedef başarılmazsa diğer amaç ABD için en kritik devlet adamı konumu elde etmektir.⁷³ Camp David Görüşmelerine iştirak eden Güvenlik Danışmanı Brzezinski, Sedat'ın ABD'nin müttefiki olmak için tavizkâr ve istekli olduğunu yazmıştır.⁷⁴

Görüşmeler esnasında ABD, Mısır ve İsrail arasındaki savaş durumunu sona erdirmek için her iki ülkeye büyük yekun tutan askeri ve mali yardım yapmayı teklif etmiştir. Mısır'ın İsrail ile anlaşmaya varmasının en önemli nedenlerinden biri ABD'nin maddi yardım teklifidir.⁷⁵

Mısırlı önde gelen bir analist olan İsmail Fakhr, Mısır'ın İsrail ile olan savaş halini nihayete erdirmesi ve ABD ile müttefik olması ile Mısırlıların temel sorunlarının çözüleceğini düşündüklerini söylemiştir: “1970’lerin sonlarında Mısır, İsrail’le barış imzalayıp Sovyetleri terk ettiğinde; Mısırlılar, Amerikalıların Mısır’ın acılarına son vereceğini, İsrail’le eşitlik sağlayacağını ve yaşama standartlarını yükselteceğini varsaydılar.”⁷⁶

Camp David Anlaşması Arap devletleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır, Mısır, Arap Birliği’nden atılmıştır. Bu durum yalnızca siyasi sonuçlar üretmemiştir aynı zamanda Mısır’ın Arap devletlerinden aldığı ekonomik destek sona ermiştir. Mısır, yaşanan iktisadi darlığı ABD ve Batı dünyasından gelen yardımlarla aşmıştır. Bu yardımlara ek olarak yabancı yatırımcılar, işçi dövizleri ve turizm üzerinden gelen gelirle Mısır ekonomisi yıllık olarak 10 milyar dolar civarında ekonomisine girdi sağlamıştır. Arap ülkelerden gelen dış yardımların kesilmesi bu şekilde telafi edilmiştir.⁷⁷

73 Zbigniew Brzezinski, *Power and principle: memoirs of the National Security Adviser, 1977–81*, London, Weidenfeld & Nicolson, 1983, p. 236.

74 *a.g.e.*, p. 235-238.

75 Brownlee, p. 36.

76 İsmail Fakhr, “The Future of the U.S.-Egyptian Relationship”, *Egypt at the Crossroads: Domestic Stability and Regional Role*, ed. Phebe Marr, Washington, National Defense University Press, 1999, p. 224.

77 John Waterbury, *Sonsuz Yanılgılar Karşısında: Hindistan, Meksika, Mısır ve Türkiye’de Kamu Girişimi ve Devlet Gücü*, çev. Muhsin Mengütürk-Nesrin Nas, Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 115.

8.1. Camp David Anlaşması Sonrası Mısır İktidar Elitleri (1978-1981)

Camp David Anlaşması'nın imzalanması, Mısır halkında ekonomik ve siyasi sorunların çözümüne ilişkin beklentinin artmasına neden olmuştur. Mısır halkı, İsrail ile barışın sağlanmasının ülke ekonomisinin toparlanmasını sağlayacağını, ülke kaynaklarının artık savaş için harcanmayacağını düşünmüştür. Bu nedenle İsrail ile barış anlaşması yapılması karşısında Mısır halkından radikal ölçekli, büyük tepkiler gelmemiştir. Mısır halkı, Sedat'ın "Önce Mısır" politikasını benimsemiş ve Arap milliyetçiliğinden dolayı oluşan ekonomik ve askeri zorlukları daha fazla taşımak istememiştir.⁷⁸

Sedat yaşanan büyük siyasi dönüşüm sürecinde Mısır ordusunu safında tutabilmek için orduya ekonomik ve siyasi avantajlar sağlamıştır. Bu doğrultuda subay sınıfının hayat standardı yükseltilmiş, refah düzeyi arttırılmıştır. Mısır ordusuna kıyılarda tatil köyleri, çölde kapalı şehirler ve alışveriş merkezlerinin işletilmesi hakları verilmiştir. Ordu, ABD yardımlarına ek olarak, Sedat'ın sağladığı imkanların da etkisiyle askeri ve siyasi stratejisini değiştirmiştir. Mısır ordusu, savaşa dönük stratejisini terk ederek ticari hüviyet kazanmıştır.⁷⁹

ABD, Enver Sedat'ın darbe ya da suikast ile ortadan kaldırılmasından endişe etmiştir çünkü Sedat'ın iktidardan uzaklaştırılması Camp David Anlaşması'nın sona ermesine neden olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle ABD, Sedat'a dönük olası bir suikastı önlemek için CIA'ya 20 milyon dolarlık bir koruma bütçesi ayarlamıştır. CIA tarafından yönetilen kişisel bir güvenlik programı Sedat için oluşturulmuştur.⁸⁰

9. Sonuç

Enver Sedat, 1967 Arap-İsrail Savaşı sonucunda ortaya çıkan toprak kayıplarının, ekonomik, siyasi, askeri krizlerin çözümü için dış politikada radikal değişiklik yapılması gerektiğini düşünmüştür. Sedat bu sorunların çözümünün yegane çaresi olarak ABD ile müttefik olunması gerektiği kanaatindeydi, politikalarını bu amaç doğrultusunda uygulamıştır. Sedat politik hedeflerini gerçekleştirmek için 1973 Ekim Savaşı'nı başlatmış, İsrail ile barış anlaşması imzalamış, sosyalist ekonomik düzenden İnfatih Programı ile kapitalist düzene geçmiştir ve Arap milliyetçiliği politikasından vazgeçmiştir. Özetle Mısır'ın ABD'nin dış politika önceliklerini dikkate alarak, dış politikasını değiştirmesi ve dönüştürmesi hegemonik iktidar ilişkisi için gerekli olan siyasi zemini oluşturmuştur.

78 Osman, p. 159.

79 De Smet, p. 24.

80 Kandil, p. 150.

Hegemonik iktidar ilişkisi ortak fayda oluşması halinde meydana gelmektedir. Çalışmada belirtildiği üzere hegemonya tek taraflı bir sömürü ya da egemenlik ilişkisi değildir. Bu bağlamda ABD, Mısır'ın dış politika eksenini ABD politikalarına yaklaştırması karşılığında, Mısır iktidar elitlerini maddi kaynaklar ve siyasi açıdan desteklemiştir. Her iki tarafın sorumluluklarını yerine getirmesi ve çıkarlarını gerçekleştirebilmesi, hegemonik iktidar ilişkisinin rıza temelinde oluşmasını sağlamıştır. ABD, Mısır'ı Soğuk Savaş döneminde hegemonyasına dahil ederek, Sovyetlere karşı Orta Doğu'da jeostratejik ve güvenlik politikaları açısından avantajlar sağlamıştır. Ayrıca İsrail'in güvenliği ve Orta Doğu enerji kaynaklarına kesintisiz erişim gibi ABD için Orta Doğu'daki en önemli meseleleri güvence altına alınmıştır.

Sedat dönemi politikaları, Sedat'ın suikast ile iktidarının sona erdirilmesinden sonra da sürmüştür. Bu durumun temel nedeni; Mısır ordusu, sermaye sınıfı ve toprak ağalarının bu süreçten kazanç elde etmeleridir. Ordu ekonomik avantajlar elde etmiş ve zamanla ticari bir karakter kazanmıştır. Sermaye sınıfı, kapitalistleşme süreci ve ABD ile olan finansal bağlar sebebiyle değişim sürecinden en fazla istifade eden sınıf konumundadır. Toprak ağaları da sermaye sınıfı ile benzer şekilde süreçten faydalanmıştır. Mısır halkı ise İsrail ile savaş politikalarının yükünü daha fazla çekmemek için bu sürece güçlü şekilde direnmemiştir.

Mısır'ın ABD hegemonyasına dahil olmasında belirleyici olan diğer faktör, Sedat'ın ideolojik perspektifinin Batı yanlısı olması ve ABD modelinin SSCB modelinden daha üstün olduğunu düşünmesidir. Sedat'ın ABD hegemonyasına dahil olma politikası, aynı zamanda, iç iktidarını SSCB yanlısı Mısırlı siyasi elitler karşısında güvence altına alması ile de ilişkilidir.

Özetle Mısır siyasi eliti, 1967 Savaşında alınan mağlubiyet sonrası Nasır dönemi politikalarından vazgeçilmesi hususunda genel bir uzlaşma içinde olmuştur. Bu genel kanaat, Enver Sedat liderliğinde politika uygulamasına dönüşmüştür. Sedat, ABD ile müttefik oldukları takdirde Mısır'ın sorunlarına çözüm bulanacağını düşüncesinde olmuştur ve devletin önde gelen iktidar unsurlarının desteğini almıştır. Mısır iktidar elitleri, Mısır'ın ABD hegemonyasına dahil olmasını sınıfsal çıkarlarına fayda sağlaması nedeniyle de desteklemişlerdir. Ayrıca Sedat, ABD ile müttefikliği kişisel iktidarını garanti altına almak için bir güvence olarak değerlendirmiştir. ABD, Sedat'ın eksen değişimi politikalarını maddi kaynakları vasıtası ile desteklemiş ayrıca siyasi destek vermiştir. Mısır'ın temel politikalar açısından ABD'ye yaklaşması, ABD ile hegemonik iktidar ilişkisini mümkün hale getirmiştir. Mısır'ın dış politikada eksen değişimi yaşaması ve ABD hegemonyasına dahil olması, karşılıklı olarak iki siyasi aktörün uzlaşma ve çıkarlarını karşılamasının bir sonucudur. Sedat döneminde Mısır'ın yaşadığı

tecrübe, eksen değişimi yaşayan ve ABD hegemonyasına dahil olan diğer devlet ve siyasi aktörleri anlamak için önemlidir.

Kaynakça

Alsancak Dikmen, Neslihan, “Yapı”, *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları*, ed. Buğra Sarı ve İsmail Erkam Sula, Ankara, Nobel Yayınevi, 2021.

Augelli, Enrico - Murphy, Craig N., “Gramsci and International Relations: A General Perspective and Example From Recent Us Policy Toward the Third World”, *Gramsci Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1994.

Baker, Raymond William, *Egypt's Uncertain Revolution Under Nasser and Sadat*, Massachusetts, Harvard University Press, 1978.

Beattie, Kirk J., *Egypt During the Sadat Years*, London, Palgrave Macmillan, 1996.

Bostanoğlu, Burcu, “Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox”, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya, Medeniyet ve Robert W. Cox*, Burcu Bostanoğlu- Mehmet Akif Okur, 2. bs., Ankara, İmge Kitabevi, 2009.

Brzezinsk, Zbigniew, *Power and principle: memoirs of the National Security Adviser 1977–81*, London, Weidenfeld & Nicolson, 1983.

Brownlee, Jason, *Democracy Prevention: The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance*, New York, Cambridge University Press, 2012.

Cook, Steven A., *The Struggle For Egypt: From Nasser to Tahrir Square*, New York, Oxford University Press, 2012.

Cox, Robert W., “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Perspectives On World Politics*, ed. Richard Little - Michael Smith, 3th ed., London - New York, Routledge, 2006.

_____, “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1993; *Millennium: Journal of International Studies*, vol. 12, no. 2; <https://doi.org/10.1177/03058298830120020701>.

_____, *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making History*, New York, Columbia University Press, 1987.

Dawisha, Adeed, "Egypt", *The Cold War and the Middle East*, ed. Yazid Sayigh - Avi Shlaim, New York, Oxford University Press, 1997.

Dai, Xiaoqi, "Political Changes and the Middle Class in Egypt", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 6, 2, 2012; doi: 10.1080/19370679.2012.12023203.

De Smet, Brecht, "Revolution and Counter-Revolution in Egypt", *Science & Society*, vol. 78, no. 1, 2014.

Dessouki, Ali E. Hillal, "Regional Leadership: Balancing off Costs and Dividends in the Foreign Policy of Egypt", *The Foreign Policies of Arab States: The Challenge of Globalization*, Bahgat Korany - Ali E. Hillal Dessouki, Cairo, The American University in Cairo Press, 2008.

El Ghonemy, M. Riad, "Development strategies, 1950–2001 Progress and challenges for the twenty-first century", *Egypt in the Twenty-First Century Challenges for development*, ed. M. Riad El-Ghonemy, London, Routledge, 2003.

Fakhr, Ismail, "The Future of the U.S.-Egyptian Relationship", *Egypt at the Crossroads: Domestic Stability and Regional Role*, ed. Phebe Marr, Washington, National Defense University Press 1999.

Gardner, Lloyd C., *The Road to Tahrir Square: Egypt and the United States From the Rise of Nasser to the Fall of Mubarak*, New York, The New Press, 2011.

Gill, Stephen, "Epistemology, Ontology and the Italian School", *Gramsci Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1994.

_____, *American Hegemony and Trilateral Commission*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

_____, *Power and Resistance in the New World Order*, Palgrave Macmillan, 2003.

Gill, Stephen - Law, David, *The Global Political Economy: Perspectives, Problems and Policies*, London, Harvester, 1988.

_____, "Global Hegemony and The Structural Power of Capital", *Gramsci Historical Materialism and International Relations*, ed. Stephen Gill, New York, Cambridge University Press, 1994.

Gramsci, Antonio, *Hapisane Defteri: Felsefe ve Politika Sorunları*, çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Belge Yayınları, 2007.

Handoussa, Heba, “Fifteen Years of US Aid to Egypt: a Critical Review”, *The Political Economy of Contemporary Egypt*, Ibrahim M. Oweiss, Washington, published by Center for Contemporary Arab Studies Georgetown University, 1990.

Heykel, M. Hasaneyn, *Öfkenin Sonbaharı: Bir Firavununun Sonu*, çev. Ahmet Şişman, İstanbul, İnsan Yayınları, 1986.

Hinnebusch, Raymond A., “The Formation of the Contemporary Egyptian State from Nasser and Sadat to Mubarak”, *The Political Economy of Contemporary Egypt*, ed. Ibrahim M. Oweiss, Center for Contemporary Arab Studies, Washington, Georgetown University, 1990.

Hopwood, Derek, *Egypt: Politics and Society 1945-1990*, Routledge, 1993.

Ikenberry, G. John - Kupchan, Charles, “Socialization and Hegemonic Power”, *International Organization*, vol. 44, no. 3, 1990.

Kamel, Muhammed İbrahim, *Alsalam aldaayie fi atifaqiat kamb difid*, Al-Ahram, 2002.

Kandil, Hazem, *Soldiers, Spies And Statesmen: Egypt's Road To Revolt*, London & New York, Verso, 2014.

Kolasi, Klevis, “ABD Dış Politikasının Eleştirel Politik Ekonomisi: ABD Hegemonyasının Toplumsal Kaynakları”, *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi: Bölgesel Dinamikler 2.Cild*, der. Faruk Yalvaç - Yelda Erçandırılı, Ankara, Nika Yayınevi, 2021.

Mansfield, Peter, *Ortadoğu Tarihi*, çev. Ümit Hüsrev Yolsal, İstanbul, Say Yayınları, 2012.

Marsot, Afaf Lutfi Al-Sayyid, *A History of Egypt From the Arab Conquest*, New York, Cambridge University Press, 2017.

Münkler, Herfried, *İmparatorluklar: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantığı*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Okur, Mehmet Akif - Ongur, Hakan Övünç, “Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Teori”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, der. Ramazan Gözen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

Osman, Tarek, *Egypt on the Brink: From Nasser to the Muslim Brotherhood, Revised and Updated*, Yale University Press, 2013.

Riad, Mudhakirat Mahmud, *1948-1978: Albahth Ean Alsalam Walsirae fi Alsharq Al'awsata*, Dar Al-Mustaqbal Al-Arabi, 1985.

Roccu, Roberto, "States Business Relationship The global political economy of subordinate integration", *Routledge Handbook on Contemporary Egypt*, ed. Robert Springborg - Amr Adly - Anthony Gorman - Tamir Moustafa - Aisha Saad - Naomi Sakr - Sarah Smierciak, Routledge, New York, 2021.

Sedat, Cihan, *Piramit Yolunda Aşkın ve Devrimin Hikâyesi*, çev. Duygu Günkut, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2004.

Shama, Nael, *Egyptian foreign policy from Mubarak to Morsi: against the national interest*, London, Routledge, 2013.

Springborg, Robert, *Mubarak's Egypt Fragmentation of the Political Order*, Routledge, 1989.

Turan, Gözde, "Hegemonya", *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları*, ed. Buğra Sarı - İsmail Erkam Sula, Ankara, Nobel Yayınevi, 2021.

Waterbury, John, *Sonsuz Yanılgular Karşısında: Hindistan, Meksika, Mısır ve Türkiye'de Kamu Girişimi ve Devlet Gücü*, çev. Muhsin Mengütürk - Nesrin Nas, YKY, 1997.

Zaakouk, Malak, *Power, Class and Foreign Capital Egypt: The Rise of the New Bourgeoisie*, London, Zed Books, 1989.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmacıların her birisinin mevcut araştırmaya katkısı %50 oranındadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

